

О. В. Білозір,
к. ю. н., доцент кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія Управління персоналом
ORCID ID: 0000-0001-8326-3356

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.3.88

ПІДХОДИ ДО ВЗАЄМОДІЇ ТА УЧАСТІ УКРАЇНИ В ТРАНСЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ

О. Bilozir,
PhD in Law, Associate Professor, Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management

APPROACHES TO INTERACTION AND PARTICIPATION OF UKRAINE IN TRANS-EUROPEAN EDUCATIONAL PROGRAMS

Зазначено, що ERASMUS стартував у 1987 році. Основна мета програми: досягти значного збільшення числа студентів, що проходять інтегрований період навчання в іншій країні з тим, щоб забезпечити Співтовариство необхідними людськими ресурсами, що мають досвід економічної і соціальної діяльності інших країн-членів; розвивати широку і інтенсивну кооперацію між університетами у всіх країнах-членах ЄС; використовувати повною мірою інтелектуальний потенціал університетів Співтовариства шляхом збільшення мобільності академічного персоналу, таким чином підвищуючи якість освіти і підготовки в університетах з метою підвищення конкурентоспроможності Співтовариства на світовому ринку; посилити взаємодію між громадянами в країнах-членах з метою консолідації концепції єдиної Європи; забезпечити підготовку випускників з прямим досвідом співпраці між країнами-членами Співтовариства, таким чином створюючи основу для посилення кооперації в економічній і соціальній сферах на рівні Співтовариства загалом.

Визначено, що найважливіший механізм співпраці — тематичні мережі, що функціонують на двох рівнях, національному та регіональному. Вони, по-перше, стимулювали трансформацію дисциплінарних стратегій вузів з метою підвищення якості та ефективності програм; по-друге, вони внесли вклад у реалізацію більш широкої політичної мети створення європейського суспільства, конкурентоспроможного з культурної, економічної і технічної точки зору; по-третє, вони, безумовно, сприяли формуванню загальноєвропейського простору вищої освіти. Важливим результатом проекту є успішний досвід формування та застосування механізму мережевої взаємодії, заснованого на співпраці дев'яти дослідних кластерів, які об'єднують групи університетів за предметними областями, і їх координацію як всередині кластера, так і в рамках загальної мережі. Взаємодія забезпечується базовим для такої групи університетів вузом і керівником групи, загальна координація забезпечується головним університетом та керівниками проекту. Інструменти включають спільну розробку методології роботи, вироблення змісту основних понять і принципів, цілей і рекомендацій з їх реалізації, графіка виконання робіт, самооцінки, взаємної оцінки і обміну досвідом, колегіального пошуку рішень у ході аналітичних семінарів і консультацій.

It is noted that ERASMUS started in 1987 with its main objective of the program: to achieve a significant increase in the number of students completing an integrated period of study in another country in order to provide the Community with the necessary human resources with experience in the economic and social activities of other Member States; to develop broad and intensive cooperation between universities in all EU Member States; harness the full potential of Community universities by increasing the mobility of academic staff, thereby enhancing the quality of education and training at universities in order to increase Community competitiveness in the world market; strengthen interaction between citizens in the Member States in order to consolidate the concept of a united Europe; to provide training for graduates with direct experience of cooperation between the Member States, thereby creating the basis for strengthening economic and social cooperation at Community level as a whole.

It is determined that the most important mechanism of cooperation is the thematic networks functioning at two levels, national and regional. First, they stimulated the transformation of the disciplinary strategies of universities in order to improve the quality and effectiveness of programs; secondly, they have contributed to the broader political objective of creating a European society that is culturally, economically and technically competitive; thirdly, they certainly contributed to the creation of a pan-European higher education space. An important result of the project is the successful experience of developing and applying a network interaction mechanism, based on the collaboration of nine research clusters that bring together university groups by subject area, and their coordination both within the cluster and within the overall network. The interaction is ensured by the university and the team leader for the given group of universities, the overall coordination is provided by the main university and project managers. Tools include the joint development of a methodology for work, the development of content of basic concepts and principles, goals and recommendations for their implementation, work schedule, self-assessment, mutual evaluation and exchange of experience, collegial search for solutions during analytical seminars and consultations.

Ключові слова: інтегрований період навчання, підхід до взаємодії та участі, державне регулювання, трансєвропейські освітні програми, інформаційні-комунікації, інновації навчального процесу.

Key words: integrated period of study, approach to interaction and participation, state regulation, trans-European educational programs, information-communication, innovations of the educational process.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ

Період, що передував запуску в 1987 році програми ERASMUS, можна розділити на три етапи — період спорадичної співпраці (1951—1972), підготовча фаза реалізації програм Співтовариства в галузі освіти (1972—1977) і перша фаза здійснення освітніх програм, заснованих переважно на міждержавному співробітництві (1977—1986). Запущена в 1976 році, Програма дій у сфері освіти представляла собою структурну угоду, що визначає основні цілі загальноєвропейської освітньої політики (зокрема, поліпшення умов базової освіти і професійного навчання, підвищення якості викладання іноземних мов, досягнення рівних можливостей вільного доступу до будь-яких форм освіти і просування більш тісних зв'язків між освітніми системами в Європі) на рівні Співтовариства, що заклала основи для майбутньої співпраці в галузі освіти.

У тому, що стосується вищої освіти, пріоритети Програми включали:

- тіснішу співпрацю між ЗВО за допомогою розвитку зв'язків між організаціями, що представляють ЗВО, коротких навчальних візитів та спільних дослідницьких або освітніх програм;
- підвищення мобільності: прийом студентів, вироблення рекомендацій щодо подолання перешкод мобільності студентів;
- розширення академічного визнання дипломів та періодів навчання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Відносини держави та приватного сектору у сфері взаємовідносин державного регулювання освітньої діяльності є предметом досліджень багатьох закордонних та вітчизняних науковців, зокрема: М. Іванова, Н. Титкова, А. Корміліцин, О. Орехова, А. Суригін, С. Шестопалова, В. Петров, В. Ракачев, Я. Ракачева та ін.),

пошуку ефективних технологій навчання (А. Алексюк, В. Беспалько, О. Вербицький, Л. Давидов, А. Трещев, О. Коваленко, Є. Машбиць, О. Пехота, С. Сисоєва, Г. Селевко).

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

У даній статті є визначення особливостей використання підходів до взаємодії та участі України в трансєвропейських освітніх програмах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Однак через позицію Данії, яка приєдналася до ЄС в 1973 році і яка наполягала на тому, що Комісія не володіє компетенцією в галузі освіти, багато заходів, спрямованих на розвиток співпраці, не було реалізовано. В основному здійснювалася підтримка співпраці між ЗВО за допомогою Схеми програми спільного навчання (Joint Study Programme Scheme, JSPS). Ця схема передбачала фінансову підтримку в розробці і реалізації угод про співпрацю між двома або більше вищими навчальними закладами в різних країнах. На практиці це мало на увазі студентський обмін з формальним визнанням періоду навчання усіма учасниками, комплексні відрядження для штатних викладачів і спільну розробку навчальних планів і модулів для включення в програму ЗВО-учасників. У 1984—1985 роках бюджет Схеми склав близько 2 мільйонів еку (на десять країн) [3, с. 22]. Таким чином, Програма дій у сфері освіти стала попередницею програми ERASMUS, прийнятої в 1987 році Рішенням Європейської ради і Парламенту.

ERASMUS стартував в 1987 році в якості чотирирічного проекту, але в 1989 році був продовжений до п'яти років. Мета програми:

досягти значного збільшення числа студентів, що проходять інтегрований період навчання в іншій країні з тим, щоб забезпечити Співтовариство необхідними людськими ресурсами, що мають досвід економічної і соціальної діяльності інших країн-членів; розвивати широку і інтенсивну кооперацію між університетами у всіх країнах-членах ЄС;

використовувати в повній мірі інтелектуальний потенціал університетів Співтовариства шляхом збільшення мобільності академічного персоналу, таким чином підвищуючи якість освіти і підготовки в університетах з метою підвищення конкурентоспроможності Співтовариства на світовому ринку;

посилити взаємодію між громадянами в країнах-членах з метою консолідації концепції єдиної Європи; забезпечити підготовку випускників з прямим досвідом співпраці між країнами-членами Співтовариства, таким чином створюючи основу для посилення кооперації в економічній і соціальній сферах на рівні Співтовариства загалом [8, с. 37].

Програма відкрита для всіх видів закладів вищої освіти і адресована для будь-яких дисциплін на всіх рівнях освіти, включаючи докторантуру. Основним завданням програми ERASMUS було збільшити число студентів, які проводять інтегрований період навчання на

території іншої держави-члена ЄС до 10% студентів ЄС. Як механізм для досягнення цієї мети ERASMUS була розгорнута схема студентських грантів, що включають фінансову підтримку (компенсація витрат на мобільність) студентів після періоду навчання в іншій країні-члені ЄС. Адмініструванням програми займалися державні органи країн, що відповідають за розподіл грантів. Бюджет схеми грантів розподілявся пропорційно по країнах-членах ЄС. Статистика в динаміці з 1987/1989 академічного року по 2003/2004 академічний рік по країнах.

Програма ERASMUS також повинна була сприяти розвитку співпраці між вузами. Ця мета реалізовувалася за допомогою формування Мережі Європейських Університетів (European University Network), що підтримують Програми міжуніверситетського співробітництва (Inter-University Co-operation Programmes). Ці програми співпраці включали в себе угоди між вузами різних країн-членів ЄС у тому, що стосується студентського обміну та визнання періодів навчання як частини кваліфікації в рідній країні студента. ERASMUS також підтримував проекти, спрямовані на розробку спільних навчальних програм, на забезпечення академічного визнання дипломів та періодів навчання, передбачаючи роботу з Європейською системою перезарахування кредитів (ECTS), яка до певної міри поєднувалася з більш "старими" ініціативами NARIC (Network for Academic Recognition Information Centers — Мережа інформаційних центрів академічного визнання, заснована в 1984 році) [166].

На другому етапі програми SOCRATES зміст програми ERASMUS змінилося незначно, але її операційні механізми зазнали істотних змін. Система Інституційних контрактів для вузів, яка була введена на початку попередньої програми, була замінена Університетською хартією ERASMUS (Erasmus University Charter — EUC). Положення Хартії стосуються трьох питань — відповідність операційним умовам, забезпечення якості та облік загальних пріоритетів (таких як рівність можливостей, мови і т. п.) [2, с. 20]. Університети повинні розділяти положення Хартії, щоб мати можливість подати заявку на фінансування видів діяльності за програмою ERASMUS. За минулий період університетську Хартію програми ERASMUS (ERASMUS University Charter) підписали 2000 університетів. На відміну від системи Інституційних контрактів, Хартія не надає фінансування для конкретних видів діяльності; однак отримавши право брати участь у програмі, університет може подавати заявку окремо на кожен вид діяльності, який хоче реалізувати у відповідності зі стандартними процедурами управління централізованими і децентралізованими видами діяльності.

Інше адміністративне нововведення полягає в децентралізації підтримки організації мобільності, включаючи мобільність викладачів. В останньому випадку був визнаний ефективним більш реалістичний підхід до управління, що виразилося в стабільному збільшенні числа вчителів, які беруть участь у програмі мобільності, усуваючи таким чином недолік попередньої програми [4, с. 148].

Найважливіше значення в Програмі надається загальним пріоритетам ЄС. З огляду на важливу роль індивідуальної мобільності, особлива увага приділяється забезпеченню рівних можливостей для людей з обме-

женими можливостями. Спеціальний фонд для студентів з обмеженими можливостями в попередньому етапі програми розподілявся централізовано, але така процедура була визнана громіздкою і повільною. Для забезпечення гнучкості процесу управління було прийнято рішення про децентралізацію, всім Національним агентствам було рекомендовано встановлювати крім загального бюджету на мобільність окремий бюджет для фінансування заявок від соціальних груп з обмеженими можливостями [1, с. 36].

Інформаційна підтримка для сектору вищої освіти добре організована як завдяки досвіду, накопиченому за 10 років роботи Національних агентств, так і внаслідок більш чіткого визначення цільової групи, ніж в акціях COMENIUS і GRUNDTVIG. Крім того, керівництво вузів-учасників Програми, посилюючи управління міжнародним співробітництвом, у результаті реалізації ERASMUS, забезпечило ефективний механізм циркуляції інформації між вузами [9, с. 45]. Однак дисемінація результатів проектів з розробки спільних навчальних планів і інтенсивних короткострокових програм оцінюється як недостатньо ефективна. Для підвищення показників якості реалізації програми і збільшення її довгострокового впливу передбачається виробити шляхи вирішення проблеми поширення результатів на етапі 2007—2014 років у рамках інтегрованої програми нового покоління.

У рамках поточної програми спостерігається стабільне зниження числа проектів з розробки спільних навчальних програм і, в меншій мірі, інтенсивних короткострокових проектів, яке почалося ще в рамках SOCRATES I (1996—1999). Причини такої втрати інтересу ще не до кінця зрозумілі, їх можливо буде визначити більш точно, коли закінчиться оцінка поточної акції. Однак, з огляду на те, що зниження числа проектів йшло паралельно поліпшенню їх якості (це підтверджується результатами експертних оцінок, проведених під час процедури відбору), можна припустити, що причини зниження кількості заявок і проектів пов'язані з тим, що, по-перше, університети накопичили значний досвід розробки таких програм, сформувався розуміння складності, обсягу, вартості і відповідальності [5, с. 22]. По-друге, як показує практика і оцінки результатів розробки спільних програм, необхідні інвестиції, як фінансові, так і інтелектуальні, значно вищі, ніж суми, які виділяються в рамках програм підтримки, в тому числі в програмі ERASMUS. У цьому сенсі програма стимулює розвиток партнерства, але не може забезпечити його стійкості. Європейські університети, спираючись на досвід співпраці в рамках програм Товариства, з більшою обережністю підходять до прийняття рішення про початок підготовки та реалізації спільних програм, розуміючи, що репутаційні витрати невдалого проекту можуть бути занадто високими. З огляду на також високі витрати керування і звітності, багато ЗВО воліють вкладати ресурси в пошук та залучення фінансування з менш бюрократизованих і більш значних за масштабами джерел, в тому числі приватних фондів, промисловості і бізнесу [6, с. 6].

На відміну від зниження числа проектів спільних програм, обсяг мобільності продовжує збільшуватися, хоча не в однаковій мірі в різних країнах-учасниках. Можна виділити кілька причин зниження масштабів цю-

го виду діяльності в ряді країн. Передусім це конкуренція з боку національних програм підтримки мобільності, відсутність відповідних грантів і недостатній рівень володіння іноземними мовами. У 2002 році Комісія зазначила важливий етап — один мільйон студентів пройшли навчання за програмою ERASMUS; до зв'язку з цим була поставлена амбітна мета — збільшити кількість студентів ERASMUS до трьох мільйонів до 2020 року. Це зажадає значного збільшення ресурсів програми, оскільки для того, щоб стимулювати збільшення числа студентів, необхідно зробити індивідуальні гранти більш привабливими: середній розмір гранту (близько 150 євро на місяць) не змінювався за останні 10 років [7, с. 69].

Так само, як і в разі студентської мобільності, великий прогрес досягнутий у програмах мобільності викладачів; що сприяло посиленню європейського виміру програм і дало переваги студентам з університетів, які беруть участь у програмах мобільності, але самі не включені в них.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Найважливіший механізм співпраці — тематичні мережі, що функціонують на двох рівнях, національному та регіональному. Вони, по-перше, стимулювали трансформацію дисциплінарних стратегій вузів з метою підвищення якості та ефективності програм; по-друге, вони внесли вклад у реалізацію більш широкої політичної мети створення європейського суспільства, конкурентоспроможного з культурної, економічної і технічної точки зору; по-третє, вони, безумовно, сприяли формуванню загальноєвропейського простору вищої освіти. У 2012 році з урахуванням досвіду, накопиченого в рамках програм з 1987 року, для тематичних мереж була адаптована методологія, що лягла в основу проекту "Налаштування освітніх структур в Європі". Цей ключовий проект Співтовариства спрямований на реалізацію цілей формування загальноєвропейського простору вищої освіти на інституціональному рівні.

Визначення результатів у термінах компетенцій і використання загальної методології визначення трудомісткості під час застосування ECTS, безумовно, зробило значний внесок у досягнення порівнянності систем вищої освіти, структур і змісту програм. На першому етапі в роботі у семи предметних областях взяли участь понад 100 університетів з 16 країн-підписантів Болонської декларації, в консультаціях та опитуваннях були задіяні 5183 випускника, 998 професорів, 944 роботодавця. На другому етапі, результати якого були опубліковані в 2006 році, в роботу були включені ще два напрями: програми підготовки медичних сестер і програми європейських досліджень.

Важливим результатом проекту є успішний досвід формування та застосування механізму мережевої взаємодії, заснованого на співпраці дев'яти дослідних кластерів, які об'єднують групи університетів за предметними областями, і їх координацію як всередині кластера, так і в рамках загальної мережі. Взаємодія забезпечується базовим для цієї групи університетів ЗВО і керівником групи, загальна координація забезпечується го-

ловним університетом та керівниками проєкту. Інструменти включають спільну розробку методології роботи, вироблення змісту основних понять і принципів, цілей і рекомендацій з їх реалізації, графіка виконання робіт, самооцінки, взаємної оцінки і обміну досвідом, колегіального пошуку рішень у ході аналітичних семінарів і консультацій. Такий же механізм використовується в проєкті з формування культури якості, направленому на вироблення загального розуміння якості вищої освіти і стратегії його досягнення.

В обох проєктах мережева взаємодія забезпечує можливість включення в процес взаємного навчання значної кількості інститутів вищої освіти; максимально глибокий внесок від різних за своїм характером географічної, культурно-історичної та соціально-економічної специфіки університетів, тобто можливість урахування різноманіття систем та інститутів під час вироблення загального розуміння змісту, принципів, цілей і рекомендацій.

Література:

1. Білоус О. Проблеми політичної економії глобалізму. Глобалізм як світова система імперіалістичної інтеграції / Україна в глобалізованому світі: зб. наук. праць. НАН України. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин; Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. К., 2007. 176 с.
2. Гальчинський А. Глобальні трансформації: уроки для України. Політика і час. 2005. № 8. С. 18—28.
3. Джинджоян В.В. Інформатизація в системі управління виробництвом в умовах глобалізації світового економічного простору / В.В. Джинджоян, Н.Є. Конон // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: ДНУ. — 2009. — Вип. 248. — Т. I. — С. 22—28.
4. Кузьменко А. М. Особливості сучасної конкуренції "груп впливу і тиску" з публічною владою держав: контроль над спецслужбами (розвідкою і контррозвідкою) — ознака реальної влади. Діалог цивілізацій: місце і роль латентних структур в управлінні світом: зб. наук. пр. Третьої всесвітньої конференції, 28 трав. 2004 р. К.: МАУП, 2005. С. 146—160.
5. Резнікова Н. Тенденції та перспективи розвитку світової економіки: регіональний аспект. Персонал. 2006. № 6. С. 20—24.
6. Рукомед Р.М. До поняття трансформації: сутність та характерні прояви у світовій практиці. Стратегічна панорама. 2002. № 4. С. 5—7.
7. Сазонець І.Л., Гладченко А.Ю., Гессен А.Є. Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги. Монографія. Рівне. Волин. береги. — 2016. — 352 с.
8. Чувардинський О. Г. Зовнішня політика України в умовах світової економічної інтеграції і глобалізації. Економіка та держава [Міжнар. наук.-практ. журн.]. 2006. Лют. С. 36—40.
9. Gladchenko A., Dzhyndzhoian V., and Sardak S. (2017), "Foreign experience of public administration in the context of the economic equilibrium of synthetic economic crisis", Modern European Researches, Salzburg, Austria, vol. 2, pp. 44—52.

References:

1. Bilous, O. (2007), "Problems of Political Economy of Globalism. Globalism as a world system of imperialist

integration", *Ukraina v hlobalizovanomu sviti [Ukraine in a globalized world]*, NAN Ukrainy. In-t svitovoi ekonomiky i mizhnarodnykh vidnosyn, Kyiv, Ukraine.

2. Galchinsky, A. (2005), "Global Transformations: Lessons for Ukraine", *Polity`ka i chas*, vol. 8, pp. 18—28.
3. Dzhyndzhoian, V. and Konon, N. (2009), "Informatization in the production management system in the conditions of globalization of the world economic space", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 248, no. 1, pp. 22—28.
4. Kuzmenko, A. (2004), "Features of modern competition of "groups of influence and pressure" with the public power of the states: control over special services (intelligence and counterintelligence) — a sign of real power", *Dialoh tsyvilizatsij: mistse i rol' latentnykh struktur v upravlinni svitom. Zbirnyk nauk. prats'. Tret'oyi vsesvith'nyi konferenciyi [Dialogue of civilizations: the place and role of latent structures in governing the world. Proceedings of the Third World Conference]*, MAUP, Kyiv, Ukraine, May 28, pp. 146—160.

5. Reznikova, N. (2006), "Trends and Prospects for the Development of the World Economy: Regional Aspect", *Personal*, vol. 6, pp. 20—24.
6. Rukomeda, R. (2002), "To the concept of transformation: essence and characteristic manifestations in world practice", *Stratehichna panorama*, vol. 4, pp. 5—7.
7. Sazonets, I. Gladchenko, A. and Hessen, A. (2016), *Sotsial'no-ekonomichni determinanty hlobal'noi rivnovahy [Socio-economic determinants of global equilibrium]*, Volin. Amulets, Rivne, Ukraine.
8. Chuvardinsky, O. (2006), "Foreign Policy of Ukraine in the Conditions of World Economic Integration and Globalization", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 36—40.
9. Gladchenko, A. Dzhyndzhoian, V. and Sardak, S. (2017), "Foreign experience of public administration in the context of the economic equilibrium of synthetic economic crisis", *Modern European Researches*, Salzburg, Austria, vol. 2, pp. 44—52.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2020 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ** (Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28
(044) 458-10-73